

אנטומיה של איוולת פוליטית: על החלטת המלך צדקיהו למרוד בבבל

מאת אורי קציר

בזירה הבינלאומית ידוע על לא מעט אזורים המשמשים כזירות מעבר או כאתרי קרבות. בדרך כלל, מדובר בשטחים המשתרעים בין שתי מעצמות גדולות ודומיננטיות הנאבקות על אזורי כיבוש, השפעה ושליטה. ההיסטוריה גזרה את גורלה של ארץ ישראל להיות טריטוריה שכזו, הנתונה תמיד בין כוחות אדירים ממסופוטמיה וממצרים. כך היה בימי האבות, כך קרה בתקופה החשמונאית וכך, בצורה כזו או אחרת, קורה גם כיום, שעה שאת החלל שהותירה אחרי עיראק ההיסטורית ממלאת איראן המתגרעת.

ארץ ישראל מנומרת באתרים שבהם ניתן עד היום לראות את חותמן של פלישות מצפון ומדרום. מלכים אשוריים כסנחריב וסרגון הסתערו על הארץ כדי להכניס אותה תחת כנפי השפעתם (או להשיב אותה לשם). שישק, נכה ותחותמס, כולם מלכי מצרים, עמדו בראש צבאות שכבשו ערים כנעניות, פלישתיות וישראליות, בזזו אותן והחריבו אותן. ויש דוגמאות רבות נוספות, שלא על כולן נעמוד כאן.

היותן של ישראל ויהודה מדינות קטנות הממוקמות בתווך שבין שתי מעצמות הענק הללו (שבתורן גם היוו כוחות שהניעו את גלגלי ההיסטוריה והרימו לה תרומה שכמעט לא ניתן למדוד את ערכה) אילצה את מלכיה לנקוט תמרונים שונים ומשונים על מנת לשרוד. בעולם שבו ניטראליות מדינית כמעט ולא הייתה אופציה, היה על המלכים הללו להעריך את גודל הסכנה מצד אחד, את שיעור מהצד האחר – ולבחור בין השתיים. היו שעשו זאת באופן זהיר ומחושב; אחרים קיימו מדיניות תקיפה ובוטה בעד צד מסוים. ברור, מכל מקום, שזה לא היה קל. כמי שעומדת בין שתי מעצמות משפיעות, הייתה ישראל תמיד זירה לוויכוח בין מצדדי המעצמה המסופוטמית לתומכי השושלת הפרעונית.

כך קרה, למשל, בממלכת יהודה של סוף המאה השביעית לספירה. מותו של המלך הכריזמטי והנועז יאשיהו, שמדיניותו הייתה פרו-בבלית, הביא לסכסוכים על הירושה שהותיר אחריו. הגוף הממונה על בחירת המלך, הלא הוא "עם הארץ", הסתייג מנטיותו הפרו-מצריות של הבן הבכור אליקים והחליט להמליך במקומו את אחיו שלום, ששמו הוסב ליהואחז. אליקים הלך למלך מצרים, פרעה נכה, וביקש את סיועו. יהואחז, שחשש מהתערבות שתערער את משטרו, הופיע גם הוא אצל נכה כדי להציג עמדה נגדית ולערער על תעמולת אחיו. נכה, שהשליט היהודאי הפרו-בבלי הופיע אצלו כמתנה משמיים, מיהר ואסר את יהואחז, היגלה אותו מצרימה והושיב במקומו את אליקים. זה האחרון נטל לעצמו את שם המלכות יהויקים, וכמעט מייד החל להעלות מס כבד לנכה, מתוך הכרה בבכירותו.

אלא שמדיניות זו לא החזיקה מעמד זמן רב. רק עם הצטרפותה של יהודה יכול היה נכה להיות לאדונה של סוריה כולה עד לנהר הפרת. אבל בשנת 605 לפני הספירה יצא יורש העצר הבבלי,

נבוכדנאצר, למתקפה עזה נגד הפולשים מדרום. הוא צלח את הפרת ליד כרכמיש והנחית למצרים מכה כה ניצחת עד שצבאם הנסוג פינה מייד בבהלה את כל סוריה ונעצר בנסיגתו רק על גבול מצרים. בבת אחת התמוטט בניין הקלפים של מדיניותה האזורית של מצרים. סוריה וארץ ישראל היו חשופות למנצח.

מסיבות שלא ניכנס אליה כאן, רק בשנת 597 לפני הספירה התפנה נבוכדנאצר (שבינתיים הפך למלך בבל) להתערב באופן אישי ביהודה. שלוש שנים קודם לכן הפסיק יהויקים להעלות לו מס, מה שהיווה למעשה התקוממות גלויה. מאחורי מרד זה ניצבה, כנראה, מצרים, ששליחיה עשו עבודת תעמולה משמעותית ביותר בקרב אנשי חצר המלך בירושלים. אחרי המפלה הקשה בכרכמיש שוב לא העיזו המצרים לפלוש לארץ ישראל או צפונה ממנה, אבל הדבר לא עצר בהם מלבצע פעילות פוליטית מתסיסה בקרב אחת המדינות הקטנות ביותר משמעותיות בחיץ של קדמת אסיה.

בשנת 597 לפני הספירה בא נבוכדנאצר לירושלים בראש צבאו. אפס, המלך המורד יהויקים שוב לא יכול היה להיענש. זמן קצר קודם לכן הלך לעולמו, והוא בן שלושים ושש בלבד. בנו, יהויכין בן השמונה עשרה, עלה על כס השלטון – וכמעט מייד נאלץ לשלם את מחיר כישלון מדיניותו של אביו. מודע לחולשתו, החליט יהויכין להסגיר את ירושלים לידי נבוכדנאצר ולהציע את עצמו כקורבן. הוא יצא אל מחנה מלך בבל, ואתו אימו הגבירה, נשיו ואנשי חצרו, והתמסר לבבלים לשבט ולחסד כדי לקנות בכך את שלום עירו וארצו.

מעשהו של יהויכין השיג את מטרתו העיקרית: העיר וביצורה נותרו על תילם. אבל נבוכדנאצר לא התכוונן לפטור את יהודה ללא עונש. אוצרות בית המקדש וארמון המלך נבזזו. יהויכין עצמו נאסר באזיקים, הובא לבבל וישב שם במאסר שלושים ושבע שנים. יחד עימו הוגלו לבבל גם בכירי הפקידים, הכהונה והצבא, וכן גרעין הכוח המזוין – 7000 "אנשי החיל" ו-1000 חרשים ומסגרים, החיוניים לתעשיית הנשק. יחד עם בני ביתם מנו הגולים כארבעים אלף נפש – כולם בני שכבת המנהיגות המדינית והתרבותית. צמרת יהודה הלכה, אפוא, בגולה. הממלכה הנכנעת נותרה אמנם על כנה, אבל הכרסום המתמשך בריבונותה, המסעות הצבאיים שהותירו בה הרס וחורבן והמס הכבד שנאלצה לשלם – כל אלה הביאוה למצב של גוויעה מתמשכת.

יהודה לא נכללה בממשל הפרובינציאל הבבלי אלא הוחזרה, כממלכה-נתינה, לידי שליט מבית דוד. נבוכדנאצר מינה למלך יהודה את מתניה בן ה-21, דודו של יהויכין, צעיר בנו של יאשיהו (הוא נולד בשנת 618 לפני הספירה) ואחיו של יהואחז שהובל מצרימה. כדי להדגיש את מעמדו כמושל עליון החליף נבוכדנאצר שמו ממתניה לצדקיהו. למרות שהיה ברור שצדקיהו יהיה וסל של נבוכדנאצר והאחרון יכול היה לבטוח בו, החליט בכל זאת השליט הבבלי לחייב אותו ב"אלה" מיוחדת, כלומר בשבועת נאמנות חמורה ומוחלטת.

תחילה הייתה עמדתו של צדקיהו קשה למדי. למרות שנבוכדנאצר דיכא את המפלגה הפרו-מצרית ביהודה והנהגתה גלתה מהארץ, לא חסרו בארץ קרובים ומצדדים לגולים אלה, שראו בצדקיהו מלך-מטעם, מעין שליט-בובה שעצם ישיבתו על כס המלוכה אינו אלא בושה וכלימה.

מתנגדים אלה של צדקיהו ראו ביהויכין הגולה את המלך החוקי. יתר על כן, בארץ החלה תסיסה חברתית שמקורה בקרקעות העצומות שהיו להפקר לאחר שבעליהם, האצולה והאליטה של יהודה, הוגלתה עם יהויכין. השכבה השלטת הישנה נהרסה, וחדשה לא יכלה להיווצר בן-לילה. גם נטל המס לבבל, שבוודאי אף הוגדל כעונש על מרד יהויכין, סייע לא מעט לערער את מעמדו של המלך. ברקע ריחפה כל העת השפעתה המדינית של מצרים, שעל אף קשייה לנהל מדיניות חזקה משלה בחלק זה של המזרח התיכון, התסיסה כל העת את הממלכות הקטנות נגד בבל. צדקיהו עצמו היה בעל כוונות טובות ואוזנו הייתה קשובה להגיון. אולם בהיותו חסר ניסיון ונטול יכולת להחליט היה ככדור משחק בידי כוחות פוליטיים שנאבקו סביבו על השלטון.

בשנת 594 לפני הספירה מת פרעה נכה המצרי ובמקומו עלה על כס המלוכה בנו פסמתך השני. זה האחרון פתח מיד בפעילות מדינית בסוריה, בניסיון לעורר את הממלכות המושועבדות לבבל למרד נגדה. בשנה הרביעית למלכות צדקיהו (593 לפני הספירה) התכנסו בירושלים שליחים מעמון, ממואב, מאדום, מצור ומצידון, כדי לדון בהתקוממות משותפת נגד נבוכדנאצר. ביהודה עצמה הגיעה ההתלהבות הלאומנית לנקודת רתיחה. הקשר בין המולדת לבין הגולה עדיין לא ניתק. איגרות הועברו בין שני הריכוזים הגדולים, ומשני הצדדים המריצו נביאים לצאת נגד שלטונה של בבל, כאשר הם חוזים את נפילתה הקרובה של מלכות בבל ואת שיבתם המהירה של הגולים ליהודה. אך צדקיהו עדיין היסס. הוא הבין מהן הסכנות הכרוכות בהחלטה מעין זו, שתוצאותיה תפגענה קודם כל ביהודה עצמה. הוא אף שיער כי נחשולי התנועה הלאומנית הגואה לא ירוממו אותו כמנהיג אלא את אחיינו המודח יהויכין.

קול השפיות הבולט שנישא ברמה באותה עת היה קולו של הנביא ירמיהו. הלה תקף בנחישות את "נביאי השקר", הטיף להישאר לויאליים לבבל והפעיל את מלוא השפעתו כדי להניא את צדקיהו מהססן מעשיית צעד פזיז. בסופו של דבר עלה הדבר בידו: צדקיהו, שהיה המארח של ועידת הפסגה האנטי-בבלית, החליט לסגת מן הקואליציה הזו ובכך מנע את פרוץ המרד.

אלא שלבבל היו עיניים ואוזניים משלה ביהודה, ונבוכדנאצר תבע לקבל הסברים על ההתארגנות הזו ומשמעותה. צדקיהו נאלץ, אפוא, לשגר משלחת לבבל. בין חברי המשלחת היו אלעשה בן שפן וגמריה בן חלקיה, שנמנו על הפלג המתון בחצר צדקיהו (אלעשה היה דודו של גדליה בן אחיקם, לימים מושל יהודה מטעם בבל. חלקיה הוא שם הדומה לשמו של אבי ירמיהו, כך שיתכן שגמריה היה אחיו של הנביא; מאידך, יתכן ונמנה על משפחת כוהנים אחרת הנזכרת במקרא, ואם כך הדבר, הרי שהוא דודו של שריה הכוהן, שהוצא להורג על ידי נבוכדנאצר בשל פעילותו האנטי-בבלית). משלחת זו גם נשאה עימה איגרת מירמיהו אל מנהיגי הגולה בבבל. באותו מכתב הזהיר הנביא המפוכח מפני האשלייה שאין הגלות אלא אפיזודה חולפת, הטיף לגולים להתאזר בסבלנות ('יָבֹנוּ בְּתִים, וְשָׁבוּ; וְנָטְעוּ גִּנּוֹת, וְאָכְלוּ אֶת-פְּרִיָן. קָחוּ נָשִׁים, וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת, וְקָחוּ לְבָנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת-בָּנוֹתֵיכֶם תָּנוּ לְאִנָּשִׁים, וְתִלְדָּנָה בָנִים וּבָנוֹת; וְרְבוּ-שָׁם, וְאֶל-תִּמְעָטוּ'). והעלה על הכתב, בשם האל, את המצע המפורסם: **"וְדַרְשׁוּ אֶת-שְׁלוֹם הָעִיר, אֲשֶׁר הוֹלִיתִי אֶתְכֶם שָׁמָּה, וְהִתְפַּלְלוּ בְעַדָּהּ, אֶל-יְהוָה: כִּי בְשְׁלוֹמָהּ, יִהְיֶה לָכֶם שְׁלוֹם."**

אלא שנבוכדנאצר לא רצה עוד בהבטחות של נאמנות וכניעות מפי השליחים, ותבע מהמלך עצמו לבוא אליו בבבל. הקיץ 593 לפני הספירה נאלץ צדקיהו לצאת בעצמו לבבל. ככל הנראה הצליח לשכנע את נבוכדנאצר בכנות כוונותיו, משום שהדעת נותנת שאחרת לא היה שב בריא ושלים לארצו.

אמנם צדקיהו וירמיהו הצליחו להרוויח מעט זמן, אלא שלא עלה בידם לצנן את הרוחות שהלהיטה מצרים. מיום ליום הלכה והתחזקה המפלגה הפרו-מצרית ביהודה. זו נשענה, בין היתר, על התחייבות פומבית של חפרע, בנו ויורשו של פסמטיך שעלה לשלטון בשנת 589 לפני הספירה, להגיש סיוע צבאי לכל ממלכות המערב שימרדו בבבל. בסוריה ובארץ ישראל פרצו התקוממויות. בשנת 588 לפני הספירה סירב מלך יהודה לשלם מס לבבל ובכך הכריז רשמית על הצטרפותו למרד.

נבוכדנאצר הבין כי עליו לדכא את המרד בעודו באיבו. כבר בעיצומה של עונת הגשמים, בטבת 587 לפני הספירה, הופיע בראש צבאו לפני חומות ירושלים וסגר על העיר מסביב. בעת ובעונה אחת הטיל מצור על המצודות הקטנות יותר שבגבעות ממערב לירושלים ובכיבושן, ובהן לכיש החזקה. עתה, לאחר שהסכנה הפכה מוחשית ומאיימת, פנה צדקיהו לירמיהו וביקש את עצתו. ירמיהו תבע בתוקף להסגיר את הבירה בידי הבבלים. בכך עורר על עצמו את חמתם של הלאומנים. אפס, לצדקיהו לא היה את כושר המנהיגות לקבל החלטה קשה שכזו. כך החל המאבק על ירושלים. צדקיהו, שרצה לשחרר כוח אדם להגנת העיר ולזכות גם ביתר אהדה מצד העם, חוקק צדקיהו חוק המשחרר מעבדות כל עבד ואמה עבריים וחייב את כל אדוניהם לקיים טקס ברית חגיגי לרגל שחרורם.

הלאומנים סמכו על סיוע מצרי, ובתחילה נראה כי המלך שהבטיח את אותו סיוע אכן התכוון לקיים את הבטחתו. באביב 587 התקרב גיס מצרי בפיקודו של חפרע לירושלים, במטרה לשבור את המצור הבבלי על העיר. נבוכדנאצר, שהבין כי גיס זה מהווה את האיום העיקרי עליו, הסיר את המצור מעל ירושלים ופנה בראש צבאו לקראת האויב החדש ("וְחִיל פְּרָעָה, יֵצֵא מִמִּצְרַיִם; וַיִּשְׁמְעוּ הַפְּשָׁדִים הַצָּרִים עַל-יְרוּשָׁלַם, אֶת-שְׁמֵעָם, וַיַּעֲלוּ, מַעַל יְרוּשָׁלַם"). אילו היה צדקיהו מצביא בעל כשרון ומרת היה יוצא עתה עם צבאו לרדוף אחר הבבלים ולזנב בהם מעורפם. ברם, בירושלים התלמו לחלוטין מעניין זה, וכנראה סברו שמדובר בהישנותו של הנס של הסרת המצור בידי סנחריב מלך אשור בתקופת מלכותו של חזקיהו. העיר נכנסה לאופוריה מוקדמת, ההתלהבות הפרו-מצרית הרקיעה שחקים ורבים סברו כי בכך תמה המלחמה. המתעשרים החדשים, אלה שהספיקו לתפוס את מקומה של המנהיגות הגולה, ראו בכך שעת כושר נאותה להחזיר לעצמם את נכיססה וישבו ושיעבדו את העבדים והאמות ששחררו במצוות צדקיהו.

רק ירמיהו שמר באותה תקופה על פיקחון מלא: הוא שב והתנבא כי הבבלים יחזרו והזהיר מפני העונש האלוהי הצפוי על הפרת הוראת השחרור. חלק מנכבדי החצר ביקשו הזדמנות להיפרע ממנו. כעבור זמן מה נמצאה אמתלה מספקת: לאחר עזיבת הבבלים יצא ירמיהו אל עיר מולדתו הקרובה, ענתות, במטרה להסדיר ענייני ירושה – ונעצר ליד השער והואשם כ"נופל אל הכשדים". על אף מחאתו העזה הוא הובא בפני השרים, הוכה והושלך ללא משפט אל בור כלא טחוב ואפל.

בינתיים הלך האסון והתקרב בצעדי ענק. חפרע המצרי, שהבין כי כוחותיו נחותים בהשוואה לעוצמה הבבלית, מיהר לסגת חזרה אל תוך גבולות מצרים. נבוכדנאצר סב על עקבותיו וחזר בראש צבאו ירושלימה. הוא הטיל שוב מצור על העיר ולאחר זמן מה העביר את ניהולו לידי שר יצבאו. המלך הבבלי עצמו יצא לעיר רבלה שעל גדות נהר אורונטס ושם הקים את מפקדתו. זאת, במטרה לנהל משם גם את המצור על צור המתקוממת שנמשך, בסופו של דבר, 13 שנים, והסתיים בלא כלום).

בעיר הנצורה פשטה לפתע ההבנה שנסיגתו הזמנית של הצבא הבבלי לא הקלה על העניינים ושהתחושה שיהודה ניצחה במלחמה לא הייתה אלא אשליה. המלך, שמלכתחילה נראה היה כי הלך להרפתקה מסוכנת זו בלב חצוי, חזר לבקש שוב את עצת ירמיהו ושלח להעלותו בחשאי מבור כלאו. ירמיהו שב ודרש להסגיר את ירושלים בידי הבבלים כדי למנוע את הריסתה המוחלטת. ושוב, צדקיהו החלש לא היה מסוגל לקבל החלטה קשה כל כך, משום שחשש יאשימוהו בבגידה ואולי אף ירצחוהו נפש. לכל הפחות הקל את תנאי מאסרו של הנביא הקשיש והעביר אותו לחצר המטרה, במצודת המלך. גם כאן לא חסך ירמיהו בדברים והביע שוב ושוב את עמדתו שאין עוד טעם בהתנגדות כלשהי ושכל המשך של המלחמה נגד בבל פירושו אחד ויחיד: אסון.

עמדה זו כמעט ועלתה לו בחייו. כמה שבועות לאחר מכן, בסתיו 587, דרשו השרים העוינים אותו כי יועמד לדין על שהוא "מִרְפָּא אֶת-יְדֵי אַנְשֵׁי הַמְּלַחְמָה הַנְּשָׂאִים בְּעִיר הַזֹּאת וְאֵת כָּל-הָעָם, לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם בְּדַבְרֵים הָאֵלֶּה: כִּי הָאִישׁ הַזֶּה, אֵינָנוּ דֹרֵשׁ לְשָׁלוֹם לְעַם הַזֶּה--כִּי אִם-לְרָעָה". המלך, שנע כלולב בין שני הצדדים היריבים בחצרו, מסר אותו בידי השרים למשפט. אך אלה, במקום לפתוח שנוהל משפטי סדיר, השליכו אותו מייד אל בור שבחצר המצודה. למזלו לא היו מים בבור, אלא טיט בלבד. רק התמרמרותו של סריס כושי, שהודיע למלך על הפגיעה חסרת התקדים בנביא, הצילה אותו מגורל מר בהרבה. צדקיהו הורה מיד להעלותו מן הבור ולהשיבו את מעצרו בחצר המטרה.

התיאור המקראי באשר לזהותם של אלה שביקשו את רעתו של ירמיהו מטיל אור על בכירי המפלגה הפרו-מצרית ביהודה ושלוחיהם. שְׁפִטָּה בֶן-מֵתָן, וְגַדְלִיָּהוּ בֶן-פִּשְׁחוֹר, יוֹכָל בֶן-שְׁלֹמִיָּהוּ, וּפִשְׁחוֹר בֶן-מְלִכָּה הם שלושה שרים שרוצים להשתיק את קולו. "שְׂרָיָה כֹהֵן הָאֵשׁ" וְצַפְנִיָּהוּ כֹהֵן מִשְׁנָה מוזכרים כשניים מבכירי הכהנים שהוצאו להורג על ידי נבוכדנאצר. יְרָאִיָּה, בֶן-שְׁלֹמִיָּה בֶן-חֲנַנְיָה, האיש שטפל עליו את אשמת היותו סוכן כשדי בהגיעו לענתות, נושא בתואר "בַּעַל פְּקֻדֹת" בשבט בנימין, כלומר פקיד בכיר מטעם השלטון המקבל הוראות ומבצען בתחום ישיבת השבט הזה. כפי שנוכל לראות גם הלאה, זהותם של ראשי הלובי הפרו-מצרי לא הייתה בגדר סוד. אם חושבים על כך, הרי שגם לאחר החורבן ניתן למצוא את שמותיהם של אצילים שרחשו שנאה למושל מטעם בבל, גדליה בן אחיקם, ובראשם רוצחו של גדליה, ישמעאל בן נתניה, שנאמר עליו שהוא מזרע המלוכה, כלומר קרוב משפחה של שושלת בית דוד. גם ישמעאל, מלבד שאיפותיו האישיות, ראה בעין רעה את הנציבות מטעם בבל וביקש לפגוע בה.

הסנטימנט הפרו-מצרי ביהודה הוא עניין ארוך שנים. כמעט לכל אורך תקופת המלוכה, משלמה ועד לצדקיהו, קיים מתח מתמיד ביחסים עם מצרים. הנחה בסיסית שלי היא ששלטונו הרודני

והאנטי-מצרי בבסיסו של המלך מנשה – שתקופת שלטונו, 55 שנה, היא הארוכה ביותר של מי ממלכי ישראל ויהודה אי-פעם – הותיר אחריו שנאה עזה לתרבות המסופוטמית, שאותה החדיר בברוטאליות לירושלים: "וַיַּעַשׂ הָרַע, בְּעֵינֵי יְהוָה--כְּתוּעַבַת, הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה, מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיָּשָׁב, וַיִּבְנֶן אֶת-הַבָּמוֹת, אֲשֶׁר אָבַד, חִזְקִיָּהוּ אָבִיו; וַיִּקַּם מִזְבְּחֹת לַבַּעַל, וַיַּעַשׂ אֲשֶׁרָה פְּאֲשֶׁר עָשָׂה אַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְכָל-צַבָּא הַשָּׁמַיִם, וַיַּעֲבַד אֹתָם. וּבְנָה מִזְבְּחֹת, בְּבֵית יְהוָה, אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה, בִּירוּשָׁלַם אֲשִׁים אֶת-שָׁמַי. וַיִּבְנֶן מִזְבְּחֹת, לְכָל-צַבָּא הַשָּׁמַיִם, בְּשָׂתֵי, חֲצֵרוֹת בֵּית-יְהוָה. וַהֲעֵבִיר אֶת-בְּנוֹ, בָּאֵשׁ, וַעֲוֹנָ וְנַחֲשׁ, וַעֲשָׂה אוֹב וַיִּדְעָנִים: הַרְבָּה, לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה - לְהַקְעִיס. וַיֵּשֶׁם, אֶת-פֶּסֶל הָאֲשֶׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה--בְּבֵית, אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֶל-דָּוִד וְאֶל-שְׁלֹמֹה בְנוֹ, בְּבֵית הַזֶּה וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי מִכָּל שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשִׁים אֶת-שָׁמַי לְעוֹלָם. וְלֹא אֲסִיף, לְהַנִּיד דָּגַל יִשְׂרָאֵל, מִן-הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתָם: רַק אִם-יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, כְּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתִים, וְלִכְלֹל-הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-צִוָּה אֹתָם עַבְדֵי מֹשֶׁה. וְלֹא, שְׁמַעוּ; וַיִּתְּעַם מִנְּשָׂה, לַעֲשׂוֹת אֶת-הָרַע, מִן-הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְהוָה מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּדְבַר יְהוָה בְּיַד-עַבְדֵּי הַנְּבִיאִים, לֵאמֹר. יַעַן אֲשֶׁר עָשָׂה מִנְּשָׂה מֶלֶךְ-יְהוּדָה, הַתַּעֲבוֹת הָאֵלֶּה--הָרַע, מִכָּל אֲשֶׁר-עָשׂוּ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר לִפְנֵינוּ; וַיַּחֲטֵא גַם-אֶת-יְהוּדָה, בְּגִלְגָּלִיו". ככל הנראה, הייתה פגיעת המדיניות הפרו-אשורית של מנשה בפולחן ובכהונה חזקה כל כך, שרבים מאלה שראו עצמם כמגיני התרבות העברית סברו כי למען טובת העם והממלכה יש להשתחרר מהשפעה זו באמצעות ברית עם מצרים.

אשר לירושלים, הרי שגורלה נחרץ כבר מראשית המצור. לאחר שהתענתה חודשים ארוכים ברעב ובמגיפות ("וַיִּחַזַק הָרָעֵב בְּעִיר; וְלֹא-הָיָה לָחֶם, לְעַם הָאָרֶץ"), הובקעה החומה בתמוז 586. ברגע האחרון ממש עוד עלה בישי צדקיהו ואנשי צבאו לחמוק מן העיר בדרך ליריחו, אולם הכשדים דלקו אחריו, השיגוהו בערבות יריחו והביאוהו באזיקים אל נבוכדנאצר ברבלה.

ברבלה חרץ נבוכדנאצר משפט דמים על צדקיהו מזעזע באכזריותו, משום שראה בו בוגד בברית. לאחר שאולץ להיות עד ראייה לשחיטת בניו, נוקרו עיניו שלו והוא הובל באזיקים לבבל. חמישה מראשי הכהנים, חמישה מיועצי המלך ("לֹאִי פְּנֵי-הַמֶּלֶךְ"), ה'פְּקִיד עַל-אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה" (אולי הממונה על כוח האדם בצבא), "הַסֵּפֶר שֵׁר הַצָּבָא" וכן "שְׁשִׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ" - כל אלה הוצאו להורג כאחראים למלחמה. ברור שנבוכדנאצר לא דאג להוציא להורג סתם פקידי שלטון, ללא הבחנה. מפי אלה ששבה במהלך המצור ולאחריו ידע במדויק מי היו בכירי השלטון ורמי-הדרג במסד הדתי שדרנו את צדקיהו לצאת למלחמה. גם העובדה שבסופו של דבר חס על חייו של צדקיהו עצמו מעידה על כך שהבין שמדובר במלך לא החלטי ונתון להשפעת מקורבים.

גם גורלה של העיר, שלא ניזוקה תחילה ורק נתפסה על ידי הבבלים עם כיבושה, נמסר למשפטו של נבוכדנאצר. גזר דינו, שלא כמשפט הדמים של רבלה, היה חסר אכזריות-יתר והוכתב על ידי שיקולים מדיניים בלב. הוא בוצע רק חודש ימים לאחר הכיבוש, בשבוע השני של חודש אב שנת 586. חומת ירושלים נותצה ובית המקדש וארמון המלך הועלו באש. כמו כן הוצתו מספר בתים שסומנו מראש, כנראה בתיהם של נכבדים שנמנו על הפעילים האנטי-בבליים הבולטים בירושלים. לאחר מכן נערכה, כנהוג, הגליית האנשים המסוכנים לממשל הבבלי, אלא שממדיה לא היו כשל הגלות הראשונה בימי יהויכין, בשנת 697 לפני הספירה. ראייה חותכת לכך היא העובדה

שנבוכדנאצר אף לא ראה צורך להביא מתיישבים אחרים במקום הגולים. רכושם פשוט חולק והפער שנתהווה היה קטן מכדי לסכן את המבנה החברתי. המספר היחיד בנוגע לגולים מובא בירמיהו, נ"ב, פסוק 29, והוא קטן באופן מפתיע: 832 איש בסך הכול. והללו הוגלו בשנה השמונה עשרה למלכות נבוכדנאצר, כלומר כשנה לפני כיבו ירושלים. מכאן, שנבוכדנאצר היגלה רק חלק מהשכבה העליונה.

ירמיהו הנביא, שפעילותו המדינית הממתנת הייתה, כמובן, ידועה למלך בבל, זכה להתחשבות מיוחדת: הוא שוחרר ממעצרו ושולח לביתו. כשהתפקדו הגולים ברמה, מצפון לירושלים, התגלה כי ביניהם נמצא ירמיהו, אם בשל טעות מנהלית ואם בשל תככי אויביו. הוא שוחרר מייד, ובהתאם לברירה שניתנה לו בחר לשבת במצפה, תחת חסותו של הנציב החדש מטעם בבל.

בניגוד לשפטים הנוראים שעשה בצדקיהו וביועציו היו הצעדים המדיניים שנקט נבוכדנאצר מתונים להפליא. ההגליה הצטמצמה לתחומים צנועים ביותר. אין מסופר דבר על מס עונשין שהוטל כתגובה על ההתקוממות. רכוש הגולים לא הועבר למתיישבים בבליים אלא חולק למחוסרי קרקע בארץ עצמה. מושב הממשל הועתק (לאחר הפלת שושלת בית דוד, הריסת ארמון המלך ופירוז ירושלים) למצפה, כעשרה קילומטרים מצפון לירושלים. כך הייתה יהודה לפרובינציה של בבל.

קריסתה של ממלכת יהודה בתקופת צדקיהו היא פרשה שיכולה לפאר כל ספר העוסק באנטומיה של קבלת החלטות שגויות. הרי לכם מלך הססן, שמתלבט בין רצונו להתבלט כמנהיג אזורי היוצא בראש קואליציה נגד המעצמה המקומית ולזכות לתהילה לבין ההערכה המפוכחת שמדיניות זו תביא על ארצו רק הרס וחורבן. בין דעת הקהל התובעת לעמוד שכם אחד עם מצרים לבין ההערכה שדווקא מעצמה דרומית זו לא תנקוף אצבע למענו בשעת מבחן. צדקיהו היה מוקף בשרים וביועצים שלא סבלו עמדה הנוגדת את זו שלהם. במונחים של ימינו, הוא היה מעין פופוליסט שהרטיב את אצבעו ברוק והניפה אל על כדי לדעת את כיוון הרוח הפוליטית הנושבת בסביבה.

ההיסטוריונית האמריקנית ברברה טוכמן סקרה בספרה הידוע "מצעד האיזולת" שורה של התרחשויות היסטוריות שלדעתה ניתן להגדירן כאיזוליות במובהק. טוכמן הציבה שלושה תנאים "על מנת שמדיניות תהיה מוגדרת כאיזולת לצורך מחקר זה": הראשון, חובה שתוצאותיה השליליות ייראו בעליל בזמנה, ולא בראייה שלאחר מעשה. השני, שחייבת להיות דרך פעולה חלופית, שאותה אפשר היה לנקוט. השלישי, שהמדיניות היא מדיניותה של קבוצה, לא של שליט יחיד, ושהיא נשארה בתוקף יותר ממשך חייו של דור פוליטי אחד.

דומה כי האירועים שהתחוללו בימיו של צדקיהו עומדים בכל שלושת הקריטריונים הללו. ירמיהו היה ותיק, בכיר ונבון דיו כדי להבין את תוצאותיה הרת-האסון של המדיניות האנטי-בבלית שאותה קידש הלובי הפרו-מצרי רב-ההשפעה. הוא שב והתריע על כך, ולעתים אף זכה לאוזן קשבת אצל המלך. ברור, לפיכך, שהייתה בפני צדקיהו אלטרנטיבה: לא למרוד ולהוסיף להפגין נאמנות לנבוכדנאצר, לפחות באמצעות תשלום המסים השגרתי. ומאחר והמאבקים בין המעצמות

המסופוטמיות לבין מעצמת הנילוס היו כבר בני מאות שנים, ותפקידה של יהודה כמדינת חיץ קטנה לא השתנה במאומה במהלך אותן שנים, יכול היה גם צדקיהו להביט אחורה ולהבין את ההיסטוריה הבעייתית של המצרים בהגשת עזרה לבעלי-בריתם ביהודה. במלים אחרות, בפני צדקיהו היו כל הנתונים כדי להבין שמדיניות החורגת מהסטטוס קוו של הנאמנות לבבל אינה יכולה להביא לתוצאות חיוביות מבחינת האינטרס הלאומי של יהודה. ובכל זאת הוא נהג כפי שנהג.

ואם זו אינה איוולת, לא ברור כלל איוולת מהי.